

سلفی گرای

عوامل و پیامدهای سیاسی

محمد ملک زاده

www.ketab.ir

پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی
انتشارات

سلفی گرایی

عوامل و پیامدهای سیاسی

محمد ملک زاده

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ اول: ۱۴۰۰

شمارگان: ۱۵۰ نسخه

قیمت: ۷۹۰۰۰ تومان

طراح جلد: پریسا رجبی

چاپ و صحافی: هنگام

سرشناسه: مالک زاده، محمد، ۱۳۵۰.

عنوان و نام پدیدآور: سلفی گرایی: عوامل و پیامدهای سیاسی

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری: ۴۱۲ ص.

شابک: ۱- ۵۰۳- ۱۰۸- ۶۰۰- ۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیا.

یادداشت: کتابنامه. یادداشت: نمایه.

موضوع: سلفیه.

Salafiyah: موضوع

موضوع: سلفیه-- تاریخ.

Salafiyah-- history: موضوع

موضوع: سلفیه-- عقاید.

Salafiyah-- Doctrines: موضوع

موضوع: تکفیری ها-- عقاید.

Takfiris (Islamic sect)-- Doctrines: موضوع

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

رده بندی کنگره: BP ۲۰۷/۵

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۴۱۶

شماره کتابشناسی ملی: ۷۵۹۱۵۵۱

دفتر مرکزی: تهران، خیابان شهید بهشتی، تقاطع بزرگراه

شهید مدرس، پلاک ۵۶ تلفن: ۸۸۵۰۵۴۰۲ - ۸۸۵۰۳۳۴۱

فروشگاه کتاب اندیشه: تهران، خیابان انقلاب، روبروی

درب اصلی دانشگاه تهران، پلاک ۱۲۴۸، تلفن: ۶۶۱۷۵۶۷۰

www.poiict.ir

همه حقوق محفوظ است

فهرست

۱۷	پیشگفتار.....
۲۱	مقدمه.....
۲۱	الف) تبیین موضوع، اهمیت و ضرورت آن.....
۲۴	ب) پیشینه تحقیق.....
۲۶	ج) هدف تحقیق و کاربرد آن.....
۲۶	د) روش تحقیق.....
۲۷	هـ) بیان سؤالات تحقیق.....
۲۷	و) فرضیات تحقیق.....
۲۸	ز) نقد و نوآوری تحقیق.....
۳۰	ح) ساختار تحقیق.....
۳۳	فصل اول: مفاهیم و تمهیدات نظری.....
۳۵	مبحث اول: مفهوم شناسی.....
۳۵	گفتار اول) سلفیه.....
۳۶	الف) مفاهیم لغوی و اصطلاحی سلف.....
۳۹	ب) پیشینه شناسی سلف.....
۴۰	ج) اندیشه سیاسی سلفیه، احیای خلافت اسلامی.....
۴۶	د) نسبت سلفیه با مفاهیم مشابه.....
۴۶	۱. نسبت سلفیه با وهابیت.....
۴۸	۲. نسبت سلفیون وهابی با عموم اهل سنت.....

۳. نسبت سلفیون وهابی با خوارج صدر اسلام ۴۸
- هـ) ماهیت سلفی‌گری جدید ۵۳
۱. تلاش برای دستیابی به قدرت و تشکیل حکومت ۵۴
۲. نفی تقلیدگرایی ۵۴
۳. تأکید بر انحطاط مسلمین ۵۵
۴. تنوع جریانی ۵۶
۵. تکفیر و کشتار مسلمانان ۵۷
۶. دارای ساختار شبکه‌ای و بین‌المللی ۵۸
- گفتار دوم، سنت ۵۸
- گفتار سوم، بدعت ۶۰
- الف) مفاهیم لغوی و اصطلاحی بدعت ۶۱
- ب) بدعت نزد سلفیان تکفیری ۶۳
- گفتار چهارم، تکفیر ۶۴
- الف) مفاهیم لغوی و اصطلاحی تکفیر ۶۴
- ب) پیشینه تکفیر ۶۵
- ج) رویکرد علما و مذاهب اسلامی به تکفیر ۶۷
- گفتار پنجم، تروریسم ۷۴
- الف) ترور در فرهنگ علوم سیاسی ۷۵
- ب) پیشینه تروریسم ۷۹
- مبحث دوم: روش‌شناسی** ۸۱
- گفتار اول، روش‌شناسی فکری سلفیه ۸۱
- گفتار دوم، چارچوب تنوریک و روش پژوهش ۸۸
- الف) سلفیه به مثابه یک گفتمان ۸۸
- ب) مفهوم‌شناسی نظریه گفتمان ۸۹
۱. هژمونی ۹۱
۲. تضاد و رقابت ۹۲
۳. بی‌ثباتی و تزلزل ۹۴
۴. روابط قدرت ۹۵

۹۵.....	۵. رسوب شدن.....
۹۶.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....
۹۹.....	فصل دوم: صورت‌بندی گفتمان سلفی در جهان
۱۰۳.....	مبحث اول: مفصل‌بندی گفتمان سلفی تکفیری
۱۰۴.....	الف) اعتقاد به ملاک بودن فعل سلف در جواز یا حرمت اعمال.....
۱۰۵.....	ب) تمسک به ظواهر نصوص و انکار عقل.....
۱۰۷.....	ج) شیعه‌ستیزی و مبارزه با آداب و سنن تشیع.....
۱۰۷.....	۱. بدعت دانستن تبرک و استشفاء به آثار اولیای الهی.....
۱۰۸.....	۲. تحریم زیارت قبور پیامبر ﷺ و اهل بیت ائمه.....
۱۰۸.....	۳. تحریم طلب شفاعت، توسل و استغاثه به پیامبر ﷺ و اهل بیت ائمه.....
۱۱۱.....	۴. شرک دانستن سوگند به غیر خدا.....
۱۱۲.....	د) تکفیر غیروهابیان.....
۱۱۵.....	مبحث دوم: مراحل تکامل گفتمان سلفی تکفیری در نمودار جهانی
۱۱۵.....	گفتار اول. مرحله پیدایش (قرن دوم تا چهارم).....
۱۱۵.....	الف) احمد بن حنبل.....
۱۱۷.....	ب) علی بن بریهاری.....
۱۱۸.....	ج) عبدالله بن محمد عکبری.....
۱۱۸.....	گفتار دوم. مرحله بلوغ (قرون هفتم و هشتم).....
۱۱۹.....	الف) افکار و عقاید ابن تیمیه.....
۱۲۲.....	ب) شخصیت نامتعالی ابن تیمیه.....
۱۲۴.....	گفتار سوم. مرحله تحمیل و تثبیت (قرون سیزدهم و چهاردهم).....
۱۲۴.....	الف) زندگی سیاسی و زمانه محمد بن عبد الوهاب.....
۱۲۷.....	ب) مبانی فکری و اعتقادی محمد بن عبد الوهاب.....
	گفتار چهارم. مرحله شکل‌گیری و گسترش ایدئولوژی انقلابی خشونت‌گرا
۱۲۹.....	(قرن پانزدهم).....
۱۲۹.....	الف) سلفیه در آفریقا.....
۱۳۰.....	یکم: عوامل داخلی.....
۱۳۰.....	دوم: عوامل خارجی.....

۱. سلفیه در شمال آفریقا ۱۳۱
- ۱-۱. تونس ۱۳۱
- ۱-۲. لیبی ۱۳۶
۲. سلفیه در شمال شرقی آفریقا ۱۳۷
- ۱-۲. مصر ۱۴۷
- ۱-۲-۱. سید جمال‌الدین اسدآبادی ۱۴۸
- ۲-۱-۲. محمد عبده ۱۴۹
- ۳-۱-۲. رشید رضا ۱۴۹
- ۴-۱-۲. سید قطب ۱۴۰
- ۲-۲. سودان ۱۴۳
۳. سلفیه در شرق آفریقا ۱۴۳
۴. سلفیه در غرب آفریقا ۱۴۵
- ب) سلفیه در آسیای شمالی و قفقاز ۱۴۶
- ج) سلفیه در آسیای میانه و افغانستان ۱۴۹
۱. عبدالله عزام ۱۵۰
۲. اسامه بن لادن ۱۵۱
۳. ایمن الظواهری ۱۵۱
- د) سلفیه در جنوب شرقی آسیا ۱۵۴
- هـ) سلفیه در جنوب آسیا ۱۵۶
- و) سلفیه در غرب و جنوب غربی آسیا ۱۵۹
۱. عربستان سعودی ۱۵۹
۲. سوریه ۱۶۰
- ۱-۲. جریان فقهی سروری (سروریه) ۱۶۱
- ۲-۲. جبهة النصرة ۱۶۱
- ۲-۳. گروه فتح الاسلام ۱۶۲
- ۲-۴. گروه صقور الشام ۱۶۲
- ۲-۵. گروه‌های احرار الشام ۱۶۲
۳. عراق ۱۶۳

■ **پیشگفتار** ■

در پرتو پیروزی انقلاب اسلامی ایران، بار دیگر تعالیم متعالی و متمدنی اسلام، به عنوان معارف نجات بخش، در عرصه حیات انسان معاصر ظاهر شد. تجدید حیات اسلام، از سویی سبب بیداری و خودباوری ملت های مسلمان و از دیگر سو، باعث نمایان شدن مسکن پایگی مسلک ها و مکاتب بشر ساخته و نظام های مبتنی بر آنها در میان دیگر ملل شد.

بایستگی بسط تحقیق و مطالعه متقن و مسجّم، نظریه‌پردازی و نوآوری در زمینه مبانی معارف دینی و نظامات اجتماعی مبتنی بر آن و ضرورت پرداخت عالمانه و روزآمد به حوادث واقعه فکری، به فراخور شرایط کنونی و درخور این رستخیز رهایی‌بخش، نیز لزوم آسیب‌شناسی فرهنگ ملی، دفاع درست و دقیق از دین و زدودن پیرایه‌های موهوم و موهون از ساحت قدسی آن و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری اقشار تحصیل‌کرده و نسل جوان کشور، تأسیس نهاد علمی - پژوهشی ممحض و کارآمدی را فرض می‌نمود. به اقتضای ضرورت‌های پیش‌گفته، حسب الامر رهبر فرهیخته انقلاب اسلامی، آیت الله العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و با تلاش و تدبیر آیت الله علی اکبر رشاد، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی به عنوان نهادی علمی - فکری، دانشگاهی - حوزوی، در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد.

پژوهشگاه دارای شخصیت حقوقی مستقل و در حکم نهاد عمومی و غیردولتی است که اکنون در قالب چهار پژوهشکده حکمت و دین پژوهی،

نظام‌های اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی، دانشنامه‌نگاری دینی و چند مؤسسه وابسته، برای تحقق اهداف مذکور در اساسنامه مصوب خود، فعالیت می‌کند.

پژوهشکده نظام‌های اسلامی که مشتمل بر پنج گروه علمی اخلاق، اقتصاد، سیاست، فقه و حقوق و مدیریت اسلامی است، در جهت تحقق اهداف ذیل فعالیت می‌کند:

۱. کشف و طراحی نظام‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، اخلاقی و مدیریتی اسلام،

۲. تحقیق و تبیین عالمانه مبانی و مباحث اساسی نظامات اجتماعی اسلام و ارائه الگوهای کاربردی در قلمرو آن،

۳. آسیب‌شناسی نظری و کاربردی نظام جمهوری اسلامی ایران و مدرسانی به متولیان امور و مسئولان برای تحقق کامل‌تر نظام‌های اسلامی،

۴. تحقیق در باب مسائل مستحدثه به انگیزه گره‌گشایی در زمینه نیازهای نوپدای فقهی،

۵. پاسخگویی به شبهات مطرح در باب فقه و نظام‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، اخلاقی و مدیریتی اسلام،

۶. شناخت و نقد علمی مکاتب و نظامات معارض.

یکی از حوزه‌های کاربردی مورد اهتمام پژوهشگاه، خاصه در گروه‌های پژوهشکده نظام‌ها، موضوع روابط بین‌الملل است. حوزه تمحّض روابط بین‌الملل، بر اساس ساختار تدوین‌شده گروه سیاست، شامل مجموعه‌ای از عناصر سیاست خارجی و دیپلماسی، اصول و مبانی روابط بین‌الملل اسلامی و جهان اسلام است و به مجموعه اقدامات و کنش‌های متقابل واحدهای حکومتی و نهادهای غیردولتی و همچنین، روندهای سیاسی میان ملت‌ها اطلاق می‌شود.

پژوهش حاضر با عنوان «سلفی‌گری: عوامل و پیامدهای سیاسی»، تألیف محقق ارجمند حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر محمد ملک‌زاده، یکی از

موضوعات مهم روابط بین‌الملل در دوره معاصر است. ایشان در این اثر، از یک سو، در صدد واکاوی ریشه‌ها، خاستگاه تاریخی، نقاط عطف و سیر تکون و تحول جریان‌های سلفی - تکفیری برآمده است و از سوی دیگر، ویژگی‌های شاخص جریان‌های سلفی، مبانی نظری آنها و عوامل و پیامدهای گسترش این جریان را مورد بررسی قرار داده است. مؤلف با تأمل در چالش‌های امنیتی ایجادشده در سطوح منطقه‌ای و بین‌المللی، بررسی فهم نسبت این جریان‌ها با یکدیگر و مذاقه در وجوه همسانی و ناهمسانی آنها با ایدئولوژی اسلام راستین، تلاش کرده است خواننده را به شناختی همه‌جانبه از این مقوله رهنمون سازد. در نهایت، ایشان ضمن اشاره به قرانت‌های مختلف سلفیه در جهان اسلام، به دنبال تبیین تفکر گروه‌های تکفیری از قرانت‌های موجود در قالب نظریه گفتمان و بررسی چالش‌ها و پیامدهای گسترش این تفکر در جهان است.

نگاهی گذرا بر آثار و آرای نویسنده نشان می‌دهد بخش وسیعی از زمینه‌های مطالعاتی ایشان در سال‌های اخیر با مباحث مربوط به روابط بین‌الملل و موضوع سلفی‌گری دربر می‌گیرد که از جمله آنها کتاب‌های سلفی‌گری و روشنفکری دینی، پیوست‌ها و گسست‌ها و بررسی و نقد مبانی فکری جریان سلفی در ایران و تحقیقات دیگری از این دست است.

اثر حاضر، ذیل موضوع عوامل و پیامدهای سیاسی گسترش گروه‌های سلفی در جهان اسلام، در قالب فصول صورت‌بندی گفتمان سلفی، عوامل گسترش گفتمان سلفی تکفیری، پیامدهای گسترش گفتمان سلفی‌گری در جهان اسلام و راهکارهای مقابله با گفتمان تکفیری ارائه شده است.

بر خود فرض می‌دانیم از محقق محترم جناب آقای دکتر محمد ملک‌زاده، عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی و همچنین از نظارت علمی اعضای محترم شورای علمی گروه سیاست، به‌ویژه ارزیابان محترم اثر جناب آقای دکتر محمد ستوده و دکتر عبدالوهاب فزاتی که در به ثمر رسیدن این تحقیق ما را یاری داده‌اند، کمال تشکر و قدردانی خود را ابراز کنیم.